

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Σε περιόδους κρίσεων μια στάση αποτίμησης πάνω σε θεμελιώδη στοιχεία του πολιτισμού μας είναι λογικά αναμενόμενη. Τι μας οδήγησε ως εδώ, γιατί εγκαταλείφθηκαν αξίες και καλές πρακτικές του παρελθόντος, και κυρίως πού μπορεί να στηριχτεί η ελπίδα για κάτι νέο;

Οι σημερινοί άνθρωποι σε μεγάλο ποσοστό διαμορφώνουν νοοτροπίες από τη γενικότερη παιδεία που λαμβάνουν είτε από το οικογενειακό τους περιβάλλον, είτε από την οργανωμένη εκπαίδευση που τους επιβάλλεται για ένα μεγάλο και ψυχολογικά ευαίσθητο διάστημα της ζωής τους. Η ανάγκη για γνώση είναι έμφυτο χαρακτηριστικό στον άνθρωπο. Κάποιο κατώτατο όριο βασικών γνώσεων είναι απαραίτητο για την επιβίωση στην ανθρώπινη κοινωνία στην εποχή μας, και είναι σαφώς ανώτερο από αυτό που θα αναγνωρίζαμε πριν από δύο ή πέντε αιώνες.

Πέρα όμως από τη θεμελιώδη και έμφυτη στον άνθρωπο ανάγκη για γνώση, η εκπαίδευση έπαιζε και έναν ρόλο χάραξης πολιτικής ή εξυπηρέτησης σκοπιμοτήτων σε εθνική ή και ευρύτερα κοινωνική κλίμακα. Η εκπαίδευση προσφέρεται από το κράτος στον λαό σαν κοινωνικό αγαθό, ταυτόχρονα όμως είναι επάγγελμα, επιχείρηση, μοχλός οικονομικής ανάπτυξης, δεξαμενή εμπλουτισμού των μεγάλων εταιρειών, έμβλημα ισχύος και κύρους για κάποιες χώρες. Η πραγματική διάστασή της όμως φάνηκε σε περιόδους όπως η αρχαία Αθήνα ή ο Διαφωτισμός, οπότε η πνευματική λάμψη που ακτινοβόλησε ξεπέρασε τοπικά και χρονικά όρια. Η εκπαίδευση στην εποχή μας μοιάζει με το παντοδύναμο όπλο που έχει πέσει ανάμεσα σε αδαείς ιθαγενείς και το μεταχειρίζονται με λάθος

τρόπο.

Αντίθετα με άλλες γνωστικές επιστήμες όπου η εφαρμογή στην καθημερινότητα είναι απόμακρη, η παιδαγωγική ξεκινά και τελειώνει με την εφαρμογή της στον ανθρώπινο κόσμο. Τα αποτελέσματά της είναι ορατά σε σύντομο χρόνο, κάθε γενιά σε καιρό ειρήνης θεωρεί την εκπαίδευση το πρώτο εφόδιο για τη ζωή και πλάθεται σε μεγάλο βαθμό από αυτήν. Η δια βίου εκπαίδευση γίνεται απαραίτητη πλέον, η ειδικευση με επαγγελματική στόχευση περισσεύει, η ανάγκη για παιδεία δεν ικανοποιείται ορθά στον δυτικό κόσμο όπου οι προτεραιότητες είναι πολύ συγκεκριμένες: πλουτισμός, προσωπική δόξα, επιρροή στους άλλους ανθρώπους, περιθωριοποίηση και εξαφάνιση όποιων τάσεων ή διακηρύξεων απειλούν τα παραπάνω. Η έλλειψη ορθής παιδείας είναι προφανώς από τους κύριους λόγους για την κατάντια κάθε πτυχής του κόσμου γύρω μας. Η κοινή λογική οδηγεί τον μέσο άνθρωπο να αναρωτιέται «τι μαθαίνουν στους νέους σήμερα;» όταν συχνά αντιμετωπίζει το χάσμα αξιών σε αντιμετώπιση καθημερινών ζητημάτων, πράγμα που δείχνει ότι εναποθέτουμε στην παιδεία τη μετάδοση μιας παραδοσιακής ηθικής και αξιών.

Η οργανωμένη εκπαίδευση παγκοσμίως έχει κάποια κοινά βασικά χαρακτηριστικά: τη μαζικότητα, τη σύνδεση με την εργασία και τις γενικές κατευθύνσεις των τομέων γνώσης που διδάσκονται. Στην εποχή μας η εκπαίδευση παγκοσμιοποιείται και τα ιδρύματα αποκτούν κοινό χαρακτήρα και δίνουν έμφαση σε κοινές κατευθύνσεις εκπαιδευτικής ύλης: οικονομία, πληροφορική, κοινωνικές σπουδές όπως πολιτική ή διοίκηση, κυρίως τεχνολογία και επιστήμη ωφελιμιστικής κατεύθυνσης π.χ. έμφαση στην ενέργεια, την εκμετάλλευση του διαστήματος και τη γεωργική παραγωγή. Παράλληλα οι κλασικές σπουδές αποσυνδέονται από την πραγματική – καθημερινή ζωή. Για παράδειγμα η νομική επιστήμη και η σχετική με αυτήν εκπαίδευση, αντί να στερεώνει τη δικαιοσύνη ανάμεσα σε ανθρώπους, έθνη και μεταξύ ανθρώπου και περιβάλλοντος, παραμένει μηχανιστική, στείρα και αμέτοχη στην πραγματικότητα. Η εκπαίδευση στην πολιτική καλλιεργεί υποκατάστατα του σημερινού αδιεξόδου των κρατών αντί να οδηγεί

σε ευρύτερα πανανθρώπινα οράματα, οι επιστήμες της ζωής (βιολογία, ιατρική) εκπαιδεύουν με στόχευση τη στήριξη τερατογενέσεων βιολογικών ή επιχειρηματικών, και όχι στο να γνωρίζουν πραγματικά τα κυρίαρχα πεδία που ενεργοποιούν τους οργανισμούς και τη διασύνδεση μεταξύ τους σε ένα όλο.

Υπάρχει σήμερα επαρκής εκπαίδευση για την τέχνη; Η παιδεία φωτίζει τα σκοτάδια στη θρησκεία, μεταδίδει γνώσεις αποκαλυπτικές και ωφέλιμες για την παγκόσμια ιστορία; Έστω και στο τελείως πρακτικό επίπεδο μαθαίνει άραγε τον νέο άνθρωπο να είναι αυτόνομος και ανεξάρτητος από το σύστημα του καταναλωτισμού κάθε μορφής -υλικής ή άυλης- που διακατέχει τον κόσμο σήμερα; Τον μαθαίνει τι είναι οι φόροι, οι τράπεζες, από τι αποτελείται η κρατική διοίκηση και πως δικαιούται να επωφεληθεί από αυτήν, ποια η γενικότερη πολιτική της χώρας του εσωτερικά και προς τον κόσμο; Τον μαθαίνει για τη διαφορετικότητα (σε θρησκείες, φυλές, ψυχολογικές ιδιαιτερότητες και ειδικές ανάγκες) που συχνά υπάρχει στους ανθρώπους που θα συναντήσει στη ζωή του; Τον μαθαίνει για τη διατροφή του, την ανάγκη για άθληση, πώς να εκπαιδεύει και να φροντίζει ο ίδιος άλλους πιο αδύναμους, να γνωρίζει τα ζώα και τα φυτά και τις ανάγκες τους στο περιβάλλον; Τον εφοδιάζει με ζωντάνια και οξυδερκή σοβαρότητα για να διακρίνει τα επιδιωκόμενα βαθύτερα συμφέροντα τόσων παραγόντων γύρω του; Όλα αυτά υπόκεινται στην ευαισθησία και τον υπερβάλλοντα ζήλο των εκπαιδευτικών, καθώς δεν έχουμε αποδώσει εμείς οι ίδιοι στην εκπαίδευση το απαιτούμενο κύρος για να τα κάνει όλα αυτά, δεν έχουμε συνδέσει την εκπαίδευση με την παιδεία, δεν αναγνωρίζουμε καν την ανάγκη για παιδεία.

Αξιοποιούμε και ενδυναμώνουμε το εκπαιδευτικό σύστημα και εφαρμόζουμε καλύτερη παιδεία όχι μόνο με εργασιακά μέτρα για τους εκπαιδευτικούς, με παροχές κτηρίων, γηπέδων, υποδομών μοντέρνας τεχνολογίας, με καλογραμμένα βιβλία, πολύωρα τμήματα, δωρεάν εκπαίδευση, άκοπη εισαγωγή σε ανώτερα ιδρύματα ή με εκπαιδευτήρια – επιχειρήσεις. Μόνο με αυτές τις υλικές παροχές δεν είναι εξασφαλισμένη η βελτίωση της παιδείας και η

δημιουργία νέων, καλύτερων ανθρώπων στον κόσμο. Άλλωστε γίγαντες του πνεύματος στην ιστορία προήλθαν από πολύ χειρότερες συνθήκες όσον αφορά τα συστήματα εκπαίδευσης. Ισότιμο βάρος πρέπει να δοθεί στις τομεακές και θεματικές κατευθύνσεις των εκπαιδευτικών συστημάτων, στην εξατομικευμένη αντιμετώπιση των μαθητών, στους στόχους που βάζει το σύστημα σχετικά με τη γενική εξέλιξη του ανθρώπου ιστορικά και πνευματικά, εξάλλου θέλουμε κάθε γενιά να είναι καλύτερη από την προηγούμενη, ούτε ίδια αλλά ούτε χειρότερη. Η παιδεία θα μπορούσε να αξιολογείται και να έχει στατιστικά μετρήσιμα αποτελέσματα όχι με την ποσότητα των βραβεύσεων και των διακρίσεων σχολών ή ατόμων σε διαγωνισμούς, αλλά βάσει του πόσοι απόφοιτοι ενεπλάκησαν στην αντιμετώπιση προβλημάτων της ανθρωπότητας.

Αν και η εκπαίδευση είναι πολύ πιο οργανωμένη παγκοσμίως, η παιδεία μοιάζει να φτωχαίνει και να μην είναι αντάξια των συσσωρευμένων «γνώσεων» και εμπειριών του ανθρώπου. Ακριβώς λόγω του παγκόσμιου χαρακτήρα και των εξειδικευμένων κατευθύνσεών της, δεν θα μπορούσε να υπάρχει καλύτερο όργανο «ελέγχου» και κατευθυνόμενης χαλιναγώγησης της ανθρωπότητας, σε μέρη ή και συνολικά, από την οργανωμένη εκπαίδευση. Όπως περιγράφεται με διεισδυτική ακρίβεια στο άρθρο του Γ. Ζήση που παραθέτουμε στο τέλος: «Όλα αυτά τα αναφέραμε για να δείξουμε πως η εκπαίδευση μέχρι τώρα ήταν μια πηγή ενσωμάτωσής μας στο σύστημα του ηγεμονισμού και πως είμαστε μπολιασμένοι με μια υποχρεωτική υπο-παιδεία. Είναι φανερό πως μια αληθινή παιδεία είναι ασυμβίβαστη με τη σημερινή κατάσταση, τη σημερινή διεθνή πολιτική, οικονομική, οικολογική και πολιτισμική άβυσσο.»[1]

Ο έλεγχος των ανθρώπων δεν θα μπορούσε να γίνει με αποτελεσματικότερο τρόπο, αν δεν χρησιμοποιούνταν η εκπαίδευσή τους – όχι μόνο η χαλιναγώγηση της σκέψης τους δηλαδή, αλλά η σχηματοποίησή της εξαρχής, πριν αυτή καλά-καλά ωριμάσει και αυτενεργήσει. Η παιδεία σε έναν λαό μπορεί να αποδειχτεί σωτηρία αλλά και φυλακή. Ο Αριστοτέλης είπε: «Όσοι μελέτησαν την τέχνη της διοίκησης, έχουν πεισθεί ότι η τύχη των κρατών

εξαρτάται, κατά βάση, από την εκπαίδευση των νέων.» Το πρόβλημα σήμερα δεν είναι ότι υπάρχει διαφωνία με τη δήλωση αυτή, αλλά ότι χρησιμοποιείται με κακό κίνητρο από κέντρα εξουσίας, τα οποία η σημερινή αδιαφορία και απάθεια έχει ισχυροποιήσει και εξουσιοδοτήσει να ελέγχουν.

Η γνώση σε ατομικό αλλά και σε κοινωνικό επίπεδο είναι δύναμη, γι' αυτό ακριβώς συνδέεται άμεσα με την ηθική κατεύθυνση, με το καλό ή κακό κίνητρο και με την αίσθηση ευθύνης που θα έπρεπε να έχουμε σαν πολίτες. Πριν από την εκπαίδευση υπάρχει η παιδεία, και πριν από την παιδεία πρέπει να υπάρχει ένα σχέδιο ανάπτυξης και εξέλιξης ατομικής, κοινωνικής, εθνικής και διεθνικής, κάτι που μάλλον ακούγεται σαν ουτοπικό για το σήμερα και το μακρινό μέλλον, εν μέσω μιας παγκόσμιας κρίσης που έχει εσχατολογικές διαστάσεις.

[1] Ζήσης Γιάννης, Η πολιτική ιστορία της εκπαίδευσης ~ Προσπάθειες απελευθέρωσης της εκπαίδευσης, solon.org.gr

Δημήτρης Σαρηνάκης,
Μέλος της ΜΚΟ Σόλων

(solon.org.gr)

10 Δεκεμβρίου 2014

Φωτό: [wikipaintings](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wikipaintings)